

Universeele aanbidding. De zegen is toch alleen daar, waar in den Naam des Heeren wordt bijeenvergaderd onder de wettig gekozen ambtsdragers.

Maar er is hier nog iets anders op te merken. We moeten hier nog terugkomen op het punt dat in het vorig artikel reeds werd aangeroerd: Deze wereld kan gedachten over God en godsdienst hebben omdat ze Gods openbaring heeft gehad. Maar deze wereld kan geen goede gedachte zich vormen over de verhouding van God en mensch en over de taak van den mensch en zijn toekomst, zoolang ze het evangelie van Jezus Christus en het Woord Gods veracht. Ze heeft slechts de armoedige overblijfselen van de oorspronkelijke openbaring en ze kan slechts „in ongerechtigheid ten onder houden“ wat God zelf in den staat der rechtvaardigheid aan de eerste menschen mededeelde.

Met het oog daarop heeft de christen en de gansche christelijke kerk dan ook een zeer ernstige roeping. De christen die leeft bij het Woord Gods, moet het evangelie van Gods genade bekend maken niet het minst onder de volken, die de leeringen van Boeddha of Mohammed volgen. Want de christelijke kerk staat alleen in de wereld met de prediking van den middelaar Gods en der menschen, den mensch Jezus Christus. Er is bij de godsdiensten van het Oosten wel een zoeken en tasten naar redding en verlossing, maar er is toch bij al de volken die leven buiten het licht van Gods bijzondere openbaring niet een kennis van den Zaligmaker van zondaren. Er is bij hen die leven bij allerlei geheimzinnige plechtigheden en afgodische handelingen niet een blijde jubelkreet als bij degenen die toegebracht werden tot de kerk des Heeren: Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus. (Rom. 5:1).

Zoo staat de gemeente van Christus met haar belijdenis van het middelaarschap van Christus alleen in de wereld, in een afgezonderde positie. En met deze belijdenis moet de kerk de wereld ook doortrekken. Zoolang aan afkeerige Joden als aan fanatieke Mohammedanen moet de prediking gebracht worden: Geloof in den Heere Jezus als den van God gegeven Middelaar. Alleen door in het geloof te komen tot den Christus der Schriften zal er redding zijn voor een volk dat in ongelooft gevangen is. Alleen door te vluchten tot Jezus Christus zal er voor dengene, die gebonden is door een eigenwillig Jodendom of een fanatiek Mohammedanisme, levensredding bestaan.

Het is er dus ver vandaan, dat een christen met vrijmoedigheid naar den eeredienst der Soeff's zou kunnen gaan om daar deel te nemen aan een universeele aanbidding. Integendeel, hij moet zoo haastig mogelijk al degenen, die in de strikken van het ongelooft gevangen zijn, roepen tot geloof en bekeering.

D.

H. M.

UIT DE SCHRIFT

Gods limitatie.

Och, Heere! ik ben geen man wel ter tale... want ik ben zwaar van mond, en zwaar van tong. Exodus 4:10.

Wij zijn allemaal geboorneerde menschen.

Wij hebben onze grenzen.

De grenzen van ons weten, en van ons kunnen, en van ons durven, en van ons gelooven, en van ons vertrouwen, en van onze liefde, en van onze hoop.

Die grenzen hebben we zelf niet getrokken.

God heeft die limitaten gesteld, door Zijn limitatie, Zijn begrenzing van onze persoonlijkheid.

Die grenzen liggen niet open en bloot; ze zijn niet gemarkeerd met prikkeldraad. Gods onzichtbare hand heeft ze getrokken, en Hij weet precies waar ze liggen. Hij alleen. Daarom roept Hij Zijn kinderen nooit buiten de grenzen van wat voor hen, door genade, en met Zijn hulp en kracht, mogelijk is. Dat is nu het groote verschil tusschen goddelijke en menselijke roeping. Menschen kunnen ons een taak opleggen, die te zwaar is voor onze schouders. Men kan ons wel alles maken, maar we kunnen niet alles zijn. Het gaat soms boven onze kracht. Men dringt ons dan over onze eigen grenzen heen. En dat wrekt zich. Zoo komt het vóór, als menschen u wat opleggen, dat zij ten onrechte zeggen: dat kunt gij best volbrengen! zij verleggen dan uw grenzen naar buiten. Maar evenzeer komt het dan vóór dat gij zegt: ik kan dat onmogelijk doen; daar zijn mijn krachten en gaven ontoereikend toe. Gij zijt dan te goeder trouw, het kan zelfs zijn dat gij gelijk hebt; doch het kan ook wezen, dat uw over-groote bescheidenheid u parten speelt, en ge uw grenzen naar binnen hebt verlegd, terwijl ze veel verder strekken.

Maar als de Heere zelf ons roept tot een taak, dan baat de wet der zelflimitatie niet; want de Heere weet wel waar de grenzen van ons vermogen liggen; de taak die Hij ons oplegt, blijft daar altijd binnen, ook al meenen wij van niet.

Zie het aan Mozes. De Heere geeft hem de groote opdracht om Zijn volk te bevrijden, het uit te leiden uit Egypte. Veel werd daartoe van Mozes gevraagd; hij moest naar Farao gaan en dezen bevelen Gods volk te laten trekken. Hij moest dat volk onderwijzen, het gewillig maken en organiseren tot den uittocht. Hij kreeg opdracht na opdracht. Maar ze lagen allen binnen de grenzen van zijn kunnen en kennen, mits hij zijn kracht zou zoeken bij zijn God. Want toen de Heere God dien sterken geest van Mozes als een instrument bereid had, toen had Hij op geheel deze taak gerekend. De gaven daarvoor benodigd had Hij in Mozes' persoonlijkheid ingelegd; daartoe was ook dienstbaar geweest dat Mozes onderwezen was in alle wijsheid der Egyptenaren en aan het hof van Farao was grootgebracht. De ruwe steen was geslepen tot een juweel. De Heere wist alles wat in Mozes zat, en wat er dus uitkomen kon voor het groote werk, dat hem werd toevertrouwd.

De Heere kende Mozes' limitatie door en door. Maar Mozes zelf zag de limitaties anders. Zijn grenzen krompen hoe langer hoe meer in, terwijl God met hem sprak. Heere, wie ben ik, dat ik tot Farao zou gaan en dat ik de kinderen Israëls uit Egypteland zou voeren?

Dat was zijn eerste limitiet. Toen de tweede: wat moet ik zeggen tot de kinderen mijns volks? Toen de derde: zij zullen mij niet gelooven, noch mijn stem hooren. Toen de vierde: och, Heere, ik ben geen man wel ter tale, noch van gisteren, noch van eergisteren, noch van toen af toen Gij met uw knecht gesproken hebt, want ik ben zwaar van mond en zwaar van tong. Och, Heere, laat er dus een ander door U gezonden worden! Dit alles scheen bescheidenheid, en gepast gevoel van geringheid. Maar het was tenslotte onwil om de limitaties Gods te erkennen. En dat is geen kleinigheid, want dat raakt de eer van den Rijksvorst, die gesteld is over het koninkrijk. Daarom vertoornde God zeer op Mozes. De Heere rukte diens eigen geplaatste grenspalen uit, waarbij zijn kunnen, zijn denken en spreken en leiding-kunnen-geven ophield, en dreef hem verderop, naar de limitaten die zijn God gesteld had. Tot zoover zou hij kunnen gaan en moeten gaan. Neen, de Heere vroeg niet het onmogelijke van hem. Maar daarom juist duldte hij niet dat Mozes de limitatie aangeeft, van wat hij alzo doen en spreken en niet doen en niet spreken kan.

Die grenzen stelt God, die de koninkrijken afmeet, en ook de maat bepaalt voor wat ieder Zijner kinderen en mede-arbeiders zal kunnen.

En wat komt het dan menigmaal anders uit dan zij verwachten!

Want die zware mond en die zware tong van Mozes, welke hij zijn zwakte achtte, nu, die is juist zijn kracht gebleken, toen zijn God die aan-ranste met het vuur van Zijn Geest.

Wat geeft dit een vastheid en troost; ook voor allen die tot zooveel geringer taak geroepen worden dan die van Mozes, en wier krachten en talenten dus kleiner kunnen zijn; maar dit geeft hun geen recht die krachten en gaven ondankbaar te verkleinen, en voor zichzelf de limitaten te stellen, die God bij hen niet overschrijden kan. Hier schuilt een zonde, die veel werk bederft in de kerk en in het koninkrijk Gods. Geroepen, die te klein van zichzelf denken, omdat ze te klein van hun God denken. Wie werkelijk geroepen is van Godswege en zijn dat niet al Zijn kinderen, hetzij in of buiten een speciaal ambt? en zich voor die roeping gesteld weten, die doen zonde, als ze veronderstellen, dat God zich bij hen vergist in de grenzen, en van hen meer vraagt dan ze vermogen. Ik spreek niet van degenen die zichzelf in hoogmoed overschatten en groote gedachten hebben van den afstand, die er bij hen is tusschen grens en grens in het vermeende ruime rijkgebied van hun geest, en daarom verontwaardigd zijn dat anderen daar geen oog voor schijnen te hebben. Neen, het gaat hier over de opechten, die in ootmoed gering van zichzelf denken, maar zich moeten laten corrigeren door de roeping van hun God, die altijd op het gebed, en in de geloofsgemeenschap met Christus, kracht naar kruis, maar ook kracht naar taak geeft.

En als we dan, als Mozes, heengaan tot onze roeping, zij het al met een bevend hart, dan zal het wel aan den dag komen, dat God zich niet vergist met Zijn limitatie, en dat Hij precies weet, hoe geboorneerd zijn kinderen zijn. Dan kunnen ze dikwijls veel meer dan ze ooit vermoed hadden. De kleine kaarsen geven veel licht. En de kleine krachten doen groote dingen, omdat Christus' kracht in zwakte wordt volbracht.

F. C. M.

MEDEDEELING.

Enkele toegezegde stukjes (ook een ingezonden) wachten reeds enige weken. Dit komt van herhaalde bezetting van mijn voor „De Reformatie“ bestemde werkdag door anderen arbeid.

Volgende week hoop ik den gewonen dag weer vrij te hebben.

Dan hoop ik alles af te doen wat achterstallig was.

K. S.

KERKELUK LEVEN

Een alarmkreet. (II.)

We merken nog op, dat ook prof. Waterink zelf in zijn beschouwingen meer dan eens de gedachte, dat zo met de belijdenis te verbinden zouden zijn, heeft gevoeld, onder gelijktijdige openlijke erkenning, dat ze toch wel niet tot den inhoud der eigenlijk gezegde dogmatische inzichten der vaders van de confessie te rekenen zouden zijn. We kiezen enkele voorbeelden.

In zijn 2en druk van „De oorsprong en het wezen van de ziel“ zegt prof. Waterink, dat het cretarianisme (volgens hetwelk God de ziel van iederen mensch afzonderlijk schept) in den vorm, waarin het tot dusver veelal werd voorgedragen, met het oog op onderscheiden feiten toch onhoudbaar is“ (5). Een van beide nu: hij meent, dat al wat de belijdenis aan anthropologische uitspraken geeft, geheel en al omgaat buiten de kwestie van het cretarianisme, of — hij maakt in dezen zich los van de dogmatische inzichten van haar vaders. Wat ook anderen doen. We vinden 't heelmaal niet erg. We vragen slechts naar beteekenis en waardij van zijn alarmkreet.

Op bl. 10 heet het: „Ja, ik ben een lichaam“. Dat ondergeteekende het niet gelooft, doet niet ter zake. Guido de Brès geloofde het óók niet. En dat doet wel ter zake ditmaal.

Op bl. 35 heet het: dat niet alleen Calvijn, maar ook Ursinus, twee vaders dus van belijdenisschriften, aan het cretarianisme de voorkeur gaven, of overtuigd cretarianisten waren. Maar ook nu bevestigd het stelsel prof. Waterink niet. En dit „onvoorwaardelijk“ (114) verzet tegen het cretarianisme staat bij den schrijver werkelijk niet los van de manier, waarop hij de belijdenis „leest“ en „verklaart“. Op bl. 68 heet het, dat het cretarianisme in zijn exclusieven vorm geen verklaring vinden kan voor de „psychische saamhangigheid“, die er volgens prof. Waterink moet bestaan tusschen de menschen, overeenkomstig de Schrift en de gereformeerde dogmatiek.

Het zij zoo, — we laten hier deze kwestie onbesproken. Verder gaand, vraagt nu de schrijver:

„Zoo rust dan Christus' verdienste op de verwantschap met ons. Maar indien de zielen niet aan elkaar verwant zijn, waarom moest dan Christus ook lijden naar de ziel?“

Of:

„Het was noodig, dat de menschelijke natuur voor de zonde betaalde. Daarom moest Christus in de menschelijke natuur lijden.“

De menschelijke natuur houdt, volgens schrijver, lichaam en ziel beide in; en als hij dan in artikel 18 van onze belijdenis leest, dat Christus niet alleen de menschelijke natuur voor wat het lichaam betreft heeft aangenomen, doch ook een ware menschenziel, opdat hij een waar mensch zou zijn; en als de confessie dan vervolgt dat Hij beide (lichaam en ziel) moest aannemen omdat ook beide verloren waren door de zonde, — dan denkt prof. Waterink daarbij, blijkens het bovenstaande, deels andere dingen dan Guido de Brès, de opsteller onzer belijdenis. Hij construeert anders. Anders ook dan Ursinus, vader van den catechismus, die over het ontstaan der ziel heel anders denkt (ed. Bremen, 1823, 53), en ook over Christus' noodzaak van lijden naar de ziel (309).

Trouwens, op welk punt van zijn proeve van anthropologie verschilt prof. Waterink eigenlijk niet van de opstellers der confessie? De dogmatiek van vroeger leerde de ondeelbaarheid der ziel; prof. Waterink (140) oordeelt, dat met de ondeelbaarheid der ziel in den ouden vorm niet best te werken valt.

Op bl. 159 verklaart prof. Waterink (terwijl hij, 't is de tweede druk, zich reeds verweert tegen de bedenkingen van apollinarisme, die tegen hem ingebracht zijn):

„dat Christus een menschelijk pneuma (geest, K. S.) had, wordt nergens in de Schrift gezegd, en ook nooit verondersteld.“

Nu spreekt de confessie, b.v. in art. 19, duidelijk van den menschelijken Geest (hoofdletter bij Müller) van Christus. Hoe leest prof. Waterink nu de confessie? Zeker niet op de manier van Guido de Brès! Want als die tegen de Wederdoopers van leer trekt, o.m. wijl zij „dese vervloekte Ketterye van den Apollinaren gheleert“ hebben (168a), dan merkt hij (Wortel, Oorsprong, ende Fundament, etc., vertaling Amsterdam, 1589) op (164b):

Maer men moet wel ernstich secht-nemen, dat den naem van Gheest in den persoon Christi, op twee manieren te verstaen is. In den eersten verstaet men daer door (nae het ghemeyn spreken der heyligher Schrift) de menschelijke Ziele, die in des Menschen lichaem woont, ende door welcke het Lichaem zijn natuerlijk leven heeft. Ende dese Ziele ofte natuerlijken Gheest des Menschen heeft in het Lichaem Christi gheweest, midts dat hy een soo waerachtich Mensch was, als hy een waerachtich Godt is. Maer vele van den Wederdooperen versaken opentlijk „dat Christus eenen Menschelijken gheest gehadt heeft, ende als wy daer van spreken, so spotten sy met ons“.....

Onnoodig te herinneren, dat de Brès hier geest en ziel vrijwel gelijk neemt:

„elck Lichaem heeft oock in hem zijnen natuerlijcken gheest, oft zijn waerachtighe Ziele" (165a), hetgeen prof. Waterink ook al weer heel anders zou willen gezegd hebben. De Brès vervolgt (en daar leest ge haast letterlijk wat in art. 18 staat, waar het trouwens ook tegen de wederdoopers gaat):

Nu en was daer niet allene het lichaem des Menschen verdorven ende verloren, maer oock den Gheest des selven. Nu soo is het clae, dat ghelijck hy een lichaem ghehad heeft..... om het Menschelijk Lichaem salich te maecten ende te behouden: dat hy oock van ghelijcken moet eenen Menschelijcken gheest ghehad hebben: opdat hy oock des Menschen gheest mocht salich maecten, ende alsoo een volcomen Salichmaker des gantschen Menschen wesen. Want de selfe oorsaecke isser in Christo geweest des aennemens der Zielen, die daer gheweest in des aennemens des Lichems (165a).

Ook prof. Waterink zei zoo iets, — maar hij dacht daarbij aan iets anders. Deze opvatting, die in de belijdenis is neergelegd, laat plaats voor het cretarianisme. Misschien wel opzettelijk. Prof. Waterink wijst het af. Toch hooren we uit zijn mond een alarmkreet? Prof. Waterink is op bl. 114 „zoo ver", dat hij „in 't vervolg kan onderscheiden tusschen ziel (= psyche = leven) en geest (= onsterfelijk „ik")". Maar intusschen is Guido de Brès nog niet zoover. Hij neemt zijn geest-thema weer op, en handelt nog steeds over Christus:

„Men moet in alle dese voorseyde Spreuken by den Gheest Jesu Christi eenen Menschelijcken Geest verstaen".

Alle deze spreuken!

Welke spreuken?

Wel, o.m. de bekende uitspraak: Vader, in Uwe handen bevel ik mijnen geest.

Ja, ja, zegt prof. Waterink, bl. 124, maar, goede vrienden,

„nu spreekt het vanzelf, dat het een onjuiste exegese is, om in bepaalde woorden, wanneer ze gebruikt worden zonder meer, onze westersche onderscheidingen te willen induceren. We moeten dan uit den aard der zaak ook bij de bijbelsche uitdrukkingen niet denken aan onze westersche wetenschappelijke onderscheidingen, maar we moeten ons afvragen, of hetgeen door de betrokken woorden in de bijbelsche termen wordt gezegd, in overeenstemming is met datgene, wat we erin meenen te vinden in algemeenen zin.....

en dan haalt prof. Waterink ter illustratie aan het woord: „Vader, in uwe handen bevel ik mijnen geest".

We worden in de omgeving van dit woord liever stil dan rumoerig. Maar tenslotte gaat het om de zaken der kerk, voor welke Christus dit woord gesproken heeft. We vragen prof. Waterink in volen ernst:

lees deze uw woorden nog eens over; zeggen ze dan niet en in feite nóg ruimer (en dan onjuist, in 't slot) sprekende, 't zelfde als de man, tegen wien gij, volgens „De Heraut" alarm hebt geroepen? Gij zult niet zeggen, dat dit alles omgaat buiten de confessie, want zij spreekt letterlijk, ook over dit woord van den Heiland. Gij hebt u onder 't lezen van de confessie op dit punt loeggemaakt van het dogmatisch inzicht van haar opsteller. Waarom maken gij en „De Heraut" dan de kerken onrustig, wanneer anderen doen, wat gij hun voordeelt?

We laten nu verder Guido de Brès maar los, als hij vervolgens handelt over de tweede betekenissen, die „geest" heeft „in den persoon Christi". Hoewel, ook dáár bij weer een dogmatisch inzicht aan 't woord komt, dat prof. Waterink niet graag in de belijdenistermen zou inlezen.

Wy merken, dat de H. Schrift den selven (den naam geest in die 2e betekenis, K. S.) gebruyekt, als sy van der Godtheyt Christi spreekt, dewelcke sy eenen levendich makenden Geest noemt, door den welken hy niet natuerlijk leeft, gelijck als het Lichaem door de Ziele, maer door desen Gheest der Godtheyt, so maectt hy ons levendich tot den eeuwigen leven.

We weten allen, dat ook hierover prof. Waterink anders denkt. Lees maar:

1o) de menschelijke natuur werd substraat van den tweeden persoon in het goddelijke Wezen (113);

2o) zijn menschelijke natuur was tot hypostase gekomen door zijn goddelijk „ik", welk goddelijk „ik", de plaats innam van wat bij den mens is het menschelijk „ik", of de persoonlijkheidskern, de (het) pneuma (= geest, K. S.) (125);

3o) de „psyche", het leven, de ziel zooals die bij het Lichaem behoort, is het lagere, dat niet tot het heerschende, maar tot het beheerschte leven behoort (163).

Men moet mij goed verstaan. Dat ik het met deze opmerkingen niet eens ben, doet er niet toe. Iets anders houdt mij hier bezig; ik meen, dat prof. Waterink, die tegen den heer Janse nog al eens het harnas aantrekt, beter deed, ons vooraf te zeggen, hoe we met een ander uit zijn eigen geschriften aan moeten. Ik zelf — rondt uit kom ik er voor uit — gebruik evengoed als prof. Waterink de vrijheid om af te wijken van de Brès, als deze b.v. schrijft:

Aldus wordt dan desen naam van [Gheest] in twee manieren in den persoon Christi verstaen, te weten, voor den waren Menschelijcken Gheest, in zijn menschelijke natuer, ende voor den Goddelijcken Geest in zijne Goddelijcke nature.

Ik speel hier dan ook niet den slippendrager van Guido de Brès. Maar ik heb 't over die alarmkreeten.

Die moest prof. Waterink maar liever niet slaken tegen broederen, die zeggen, wat hij vooraf gedaan heeft. Als de Brès spreekt van de twee naturen als van twee substantiën (166b), dan moet hij daarvan evenmin iets hebben als degene, tegen wien hij opponeert; ik heb dezer dagen vernomen, wie het eigenlijk was: dr Zuidema, gepromoveerd bij prof. Vollenhoven, en een zeer nuttige vocaal in „Indisch Kerkblad". En dhr Janse.

Nu heeft, men weet het, prof. Waterink al eens een nadere verklaring van gevoelen gegeven; 't was naar aanleiding van de oppositie van dr H. Steen. In die nadere verklaring stond, dat hij ook terminologisch zich gebonden achtte aan het gereformeerde belijden, dat Christus een onpersoonlijke menschelijke natuur had aangenomen.

Kwamen we hiermee verder, voor wat het eigenlijke motief van prof. Waterink's „alarmkreet" betreft, tegen de leidende bladen, die niet tegen dr Zuidema en dhr Janse in 't geweer gekomen zijn?

Ik antwoord ontkennend.

Want men kan niet met een term heel een betoog opzij zetten (inzake het cretarianisme n.l.).

Neem b.v. prof. Waterink's opvatting aangaande den oorsprong der ziel. Hij heeft geschreven (114), dat de „persoon" is geschapen in creatianistische zin; geschapen wordt z.i. voor ieder individu de persoon, de kern van het geestelijk zijn (113). Maar Ursinus, vader van den catechismus (a.w.), die de ziel van den mensch geschapen acht, wil ze toch geen persoon noemen. Dit heeft natuurlijk zijn betekenis ter bepaling van het geschil, dat tusschen prof. Waterink en den vader van onzen catechismus ligt, en dat meer is dan een bloot verschil in terminologie.

Trouwens, indien men de orthodoxie reddend wil, of zijn eigen betoogen met haar verbinden wil en die verbindbaarheid bewijzen wil, door zich vast te leggen op den door dr A. Kuyper gestelden, door prof. Hepp tot criterium van orthodoxie verheven, maar door prof. Honig terecht wegens zijn onduidelijkheid wel voor loslating in aanmerking gebrachten term „onpersoonlijke menschelijke natuur van Christus", dan heeft men toch nog altijd zijn verschil met den opsteller der Nederlandsche geloofsbelijdenis, Guido de Brès. Deze ziet er geen enkel bezwaar in, te zeggen, dat de Zoon Gods is bekleed met den persoon van Adam; men lette maar op de volgende uitspraak:

.....om welker oorsaecken wille, onse ghenadighe goede Godt Zijnen eenigen Sone gesonden heeft, den welken hy een lichaem toebereyt heeft, gemaect wt den Zade Davids nae den vleesche, hebbende hem selven met den persoon Adams bekleedt, ende Zijnen eyghen naem aengenomen, om hem selven in Adams plaats te stellen, ende den Vader in Zijnen naem te voldeene, ende om zijn eigen Lichaem tot een heylighe Offerande der gerechtigheit Godt voor te stellen.....

(Guido de Brès, De wortel, den oorspronck ende het fundament der Wederdoopers, oft Herdoopers van onsen tijde, Amstelredam. Jan Eversz. Cloppenburg, 1589, fol. 64, B.)

Wel houdt de Brès met ons allen vol, tegenover de Wederdoopers, dat de Zoon Gods geen menschelijke persoon aangenomen heeft.

„ghelijck men soude mogen seggen, dat Pauwels den persoon van Pieter aenghenomen hebben mochte" (168, a/b):

maar — en dat zegt weer heel wat voor het nog al ook door prof. Waterink polemisch naar voren gebrachte substantiebegrip:

maer wy segghen, ende belyden nae het inhoudt der heyligher Schrift, dat de eenighe Christus waerachtich Godt ende waerachtig Mensche is, ende dat hy in hem de twee Substantiën ende Natueren heeft, te weten, de Goddelijcke ende de Menschelijcke (168, b).

En dan trekt de Brès (vgl. ook 158 b) weer de bekende overoude vergelijking (op dit bepaalde punt n.l. 159 a) tusschen de vereeniging van Christus' twee naturen enerzijds en de vereeniging van lichaam en ziel anderzijds; een dogmatische constructie, waarvan ook prof. Waterink, net zoo goed als andere auteurs van nieuwere anthropologische voorstellingen onder ons, zich meer en meer verwijderd heeft, met dit verschil alleen dat zij niet tegen hem, maar hij wel tegen een deel van hen „de noodklok trekt". De Brès schrijft:

„Welcke eenicheit der twee Natueren wy hier vooren wel te recht by den eenigen persoon des Menschen vergeleken hebben, die ook van twee Natueren bestaat, te weten, van een Aertsch Lichaem ende van eenen Hemelschen Geest." Deze twee Natueren (in een gewoon mensch, K. S.) zijn alsoo vereenicht, dat ze niet twee Personen maken, maer eenen eenighen Persoon met Ziele ende Lichaem: ghelijck als daer geschreven staet, dat de eerste Adam tot een levendige Ziele gheworden is, dat is te seggen: Dat hy in zijn Aertsche Lichaem een Ziele ontfanghen

1) Pour ceste cause nostre bon Dieu a enuoyé son propre Fils, auquel il a approprié un corps fait de la semence de David selon la chair, ayant vestu la personne d'Adam, & prins son propre nom pour se mettre en son lieu, & satis faire au Pere en son nom, & presenter au iuste jugement d'iceluy son corps en sacrifice.....

(Guido de Brès, La racine, source & fondement des Anabaptistes ou rebaptistes de nostre temps. Chez Pierre de S. André, 1595, p. 129.)

(Zie vervolg blz. 134.)

Het been over de reeling!

Gods Bijbel is het Boek voor de volle werkelijkheid: concrete genade voor concrete nooden!

„Onze" Bijbel is dikwijls een soort van Jan Luyken-Bijbel, vol zinne- en minnebeelden.

In zulk een Jan Luyken-Bijbel groeien vele bloemen, geschikt voor kanselruikertjes en stichelijke oefeningen.

In Gods Bijbel staat het machtige, schoon dikwijls vergeten, evangelie, hetwelk Paulus aldus samenvatte: Christus is ons geschonken en alle dingen met Hem!

Laat ons een voorbeeld kiezen! Hoe vaak hebben wij dat heerlijk evangelie-verhaal: JEZUS STIJT DEN STORM niet verhaspeld tot het stillen van stormen op de zee des levens, van het beroerd worden van de wateren der ziel. (Als u het niet bakenen wil, dan wil ik wel zeggen, dat ik daar een kostelijke oefening over heb gehouden!)

Het was echter een heusche storm, die over het meer van Gennésareth gierde. Het hart van de discipelen danste maar niet, maar hun schuitje danste wildbewogen op de schuimende rollers. Ze zaten daar waarlijk niet te mediteren, maar ze worstelden met de spanen en met het hoosvat. Ze dropen van het water, ze rilden van kou, ze trilden van vermoeienis. Als ze nog gedachten hadden, dan is het waarschijnlijk de vlakke gedachte geweest van een afgebeeld mensch: als het voorbij is, wat zal ik dan slapen, slapen....

Het was een storm, die door een meteorologisch instituut naar zijn windkracht kan kunnen gemeten worden, die de naald voortjoeg over de barometer. En in dien storm werden de discipelen rondgeslingerd als een speical der natuur....

Als daarop een gedaante voor hun oog oprijst, wandelend over de golven, dan schreeuwen zij: een spook! een spook! Dat was natuurlijk bijgeloof van die discipelen, superstitie.... Kalm wat, mijn rechtzinnige broeder! Het kon weleens zijn, dat er in ons zakelijk en „wetenschappelijk" spreken over natuurverschijnselen heel wat meer superstitie school dan in de onzuivere voorstellingen der primitieve menschen. Zij hebben in elk geval begrepen, dat de natuur niet autonoom is, maar onderworpen aan de geestelijke wereld. Ook wij stemmen zulks theoretisch wel toe — wij hebben zeer schoone principes! — maar of deze waarheid ook practisch voor ons existeert, is een andere zaak. De tijd ligt achter ons, dat wij naar de kerken stroomden om te bidden om regen. De tijd is voorbij dat het afrekken van een onweder werd gevierd met een huiselijke godsdienstoefening! Wat verstaan wij er nog van dat de Toorn Gods wordt uitgestort in de natuur, in stormen en onweders, in zwaren ijsgang en rummelende aardbevingen? Wat zien wij er nog van dat in diezelfde natuur de genade roemt tegen het oordeel, dat al de stroomen vroolijk zingen, de handen klappen naar omhoog? Die tamboerijnen der verlore creatuur, zij rommen bij ons, meestal voor doovemansooren! Wat predikt ons de wandelende Christus op de echte golven van het meer van Gennésareth? Dit wonder is openbaring, gelijk alle wonder openbaring is. Het verkondigt ons Gods Evangelie: Dat de genade tot heerschappij is gekomen in de natuur! Nu mag de christen roemen: met lichaam en ziel, met hart en longen, met maag en galblaas, met mijn akker en mijn fabriek, met mijn scheepswerf en mijn haringlogger, ben ik het eigendom van Jezus, Mijn Zaligmaker!

Nog heeft Petrus deze prediking niet begrepen of hij heeft al een been over boord! Waarom doe je dat nu, Petrus? berispen wij hem, terwijl wij ons schrap zetten achter de reeling of dekking zoeken in de kombuis. Petrus handelde zoo, omdat hij begreep, al heeft hij niet tot het einde volhard in het geloof, dat de genade tot heerschappij was gekomen over de natuur. Inplaats van op hem de homiletische censuur toe te passen, zullen wij zijn voetstappen op de golven moeten drukken. De kombuis uit, het gangboord losge-laten, het been over de reeling! Niet zooals de man, die waterlaarzen aantrok en voorzichtig met een been probeerde of hij op een slootje kon staan. Want de genade is wel in een wonder geopenbaard, maar is in het gewone leven ingegaan. Nu moeten doktoren en verpleegsters, fabrikanten en boerenknechts in hun goddelijk beroep dienen en dienaressen zijn van de Verlossing van Christus. Nu zijn de natuurlijke dingen geen knellende banden en liggen de geestelijke dingen niet ergens in een eenzaam kerkje voor een stille ure, nu mogen wij leven, zondag en weekdag, in de kerk en in den stal, bij de gratie Gods.

Het been over de reeling, mijn broeder!

N.B.

heeft, ende alsoo van deze twee deelen by een gevoegt, eenen Mensche geworden is, ende nochtans gheen twee Persoonen, hoewel de voorseyde twee deelen by een gevoegt zijnde, eenen Mensche maekken. Alsoo en segghen wy ook niet, dat de persoon des Soons des eeuwighen Gods, eenen persoon op hem selven ghebleven zy.....

Evenals prof. Waterink zou ik onder deze woorden van de Brès (voornamelijk om den aanvang en de constructie) mijn handteekening weigeren te plaatsen. Anderen — zie ons vorig nummer — zouden óók weigeren. Toch kunnen we van harte de belijdenis onderschrijven, waarin deze dogmatische inzichten niet verwerkt zijn, hoewel ze natuurlijk méde achter de gekozen formulering liggen. Wat moet nu de figuur van prof. Waterink's protest, als hij als één der velen zich nadrukkelijk losmaakt van de Brès' dogmatisch inzicht? De Brès (205 a) begrijpt de ziel onder den persoon.

Het is voor wie de Brès kent, duidelijk, dat hij den term onpersoonlijk menschen natuur niet aanvaardt, ook niet op gezag van den dogmaticus der Vrije Universiteit. Behalve wat we hierboven citeerden, en vroeger reeds uit den reformatietijd naar voren brachten, wijzen we op het volgende:

a) Volgens de Brès maken de twee naturen samen „een eenigen Heere“ (168 b),

„ende dese Menschelijke Naturen en was geen Persoon op haer selven, oft bysonder van het Woort verscheyden. Waer het sake dat wy seyden, dat de eeuwige Sone Gods eenen Persoon aengenomen hadde, die t'eenigher tijdt van den Woorde verscheyden is geweest, soo soude haer (d.w.z. der wederdoopers, K. S.) seggen eenen schijn moghen hebben: Maer alle onse woorden en luyden doch niet anders, dan dat de Sone Gods met der Menschelyker naturen t'samen gevoegt, ende daer met vereenicht geworden is, maer niet met eenen Persoon. Wy en segghen niet, dat de Sone Gods in den lichaem Marie in eenen gantschen persoon ghecome zy, bestaende in Ziele ende Lichaem, ende dat hy daer verscheydenlyk in gewoont heeft met zynen persoon (ghelyk als Nestorius seyde) verdeylende ofte scheydende alsoe de Naturen, als dat hy daer van twee personen maekte. Maer wy ghelooven ende belyden, dat de Sone Gods de Menschelyke Naturen van Maria door de werckinghe des H. Gheestes, ende door de crachtige omschaduwinge des Alderhoochsten, ontfangen heeft, ende dat hy van der Maget Maria ghegeneert is, in sulker voeghen, als dat de Goddelijke naturen met der Menschelyker, door onwisprekelyke wijze, t'samen gevoegt ende vereenicht, ende alsoo tot eenen eenigen Persoon gheworden is (169 a).

Een oogenblik later ziet de Brès er niet tegen op, te spreken van een deel van den Persoon van Christus, in onderscheiding dan van „den gantschen Persoon“ (170, b); hij spreekt trouwens ook bij Adam van een persoonsdeel (205 a). Volgens hem is er „door de eenicheyt der twee substantiën (naturen, K. S.) eenen eenighen persoon“ (158 a); de twee naturen „maken“ één persoon (158 a), en in dien éénen persoon heeft Christus „het Officie oft het Ampt des Middelaers ghecoëffent ende ghebruyckt“ (159, b).

Van de Brès maar niet meer.

Van Ursinus, die den persoon (van Christus) het concrete noemt²⁾, ook maar niet meer.

Van het heele geval maar niet meer.

Alleen nog dit ten besluite: prof. Waterink heeft gevraagd: waarom onze leidende organen niet „in het geweer kwamen“ tegen..... dr Zuidema en dr Janse.

Antwoord: die leidende organen hebben daartoe geen goede reden. Hadden zij die, dan kreeg prof. Waterink niet in de laatste plaats een beurt.

Maar hij vergiste zich.

K. S.

2) Tract. Theol., Neustadti, 660.

Is Rome „Kerk“ volgens Calvijn?

Onze lezers herinneren zich uit ons vorig nummer, dat prof. Dijk nog in 1939, in een beschouwing over de pluriformiteitsdebatten van tegenwoordig, handhaafde wat hij reeds in 1920 in overeenstemming met de „Heraut“ van dien tijd had geponeerd, dat n.l. Calvijn nooit den naam Kerk aan Rome zou ontzegd hebben. Reeds hebben we verleden week die stellige bewering onjuist genoemd. We gaan daarmee thans verder. Niet, om den strijd te vergrooten, maar om den invloed te breken, die van uitlatingen als van prof. Hepp tegen ds Feenstra uitgaat, en aan te toonen, dat we onzen strijd tegen de pluriformiteitstheorieën niet voor niets hebben aangediend als poging tot reformatie der kerk. Het oude spoor werd verlaten en moet weer teruggevonden worden. Nu men wat ik thetisch schreef, antithetisch bestrijdt, moet ik wel spreken. En waar ik nog al ingrijpende klachten uitte, ben ik wel bewijs schuldig. Wie dat niet geven wil, moet maar liever niet klagen.

Het gaat ons in dit alles alleen om het goed lezen der belijdenis, die accoord van gemeenschap is. Wij duchten hierbij niet het gevaar, dat men ons zal gaan verdenken van antipapisme. Tegenover het communisme, het nationaal-socialisme, en andere verderfelijke stroomingen, doen roomschen soms beteren dienst dan hier en daar dragers van den gereformeerden naam. We zitten dan ook heusch niet in het schuifje van wijlen dr A. J. Th. Jonker, die in 1889 bij Bredée te Rotterdam een tegen „De Standaard“ gerichte bro-

chure gaf onder den titel: „Kalvinistische Ingenomenheid met Rome“. En kersteniaansche sympathieën zijn ons eveneens vreemd. Rome heeft een intellectuele beteekenis van den eersten rang; ook apologetisch kunnen wij Rome niet missen, ondanks diepe verschillen.

Maar wanneer het zóóver komt, dat onder ons ook het kerkbegrip, en de waardeering van het kerk-instituut en van de institutaire eenheid zou moeten bepaald worden onder den invloed eener beschouwing, die ontkent, dat Calvijn den naam van kerk aan Rome ooit ontzegd heeft, dan kan men alle „antipapisme“ verfoeien, en nochtans de sterke woorden die Calvijn tegen Rome aandurfte, naspreken willen. Het spijt me, maar dan heeft Jonker sommige uitspraken van Calvijn beter gelezen.

Ten bewijze nu, dat Calvijn — geestelijke vader onzer belijdenis — over Rome anders oordeelt, dan „De Heraut“ en prof. Dijk beweerden, wijzen we op enkele getuigenissen.

We letten eerst op Calvijn's bespreking van Jeremia 27: 16. Naar de vertaling van prof. Aalders staat daar: ook tot de priesters en tot heel het volk heb ik gesproken: zoo zegt de Heere: goef geen gehoor aan de woorden der profeten, die u profeteeren: zie, het geroel van 's Heeren huis zal teruggebracht worden..... enz. Hier gaat het dus tegen leugenprofeten. In zijn verklaring laat Calvijn zich zeer ongunstig uit over de roomsche bisschoppen. Hij geeft een opsomming van de kenteekenen van hun verval, en constateert dan, dat God hen daarom te schande maakte¹⁾, zooals onder het Oude Testament, „onder de wet“, ook reeds den priesters van Israël overkomen is. Zooals latstgenoemde de valsche profeten steunden en recommandeerden, zoo sturen vandaag de roomsche bisschoppen hun monniken er op uit, en dergelijke praatjesmakers, rederijkers (rabulæ), die 'domme volke naar hun spreekgestoelte weten te trekken. En waarop komt hun boodschap altijd maar weer neer? Wel, men moet maar acht geven op de heilige Katholieke Kerk. Wat is die Katholieke Kerk? Als de paus een synode saamroept, dan zullen daar wel die heeren-met-demyter zetelen: maar waar dient het toe? Om vast te stellen, wat dien rederijkers, (praatjesmakers, rabulæ, het woord kan ook rechtsverdraaiers beteekenen), die nu eenmaal de officieele disputvoerders zijn, belft. Wij zien dus, dat onder het pausdom alle dingen zóó in de war gelopen zijn, dat die verschrikkelijke ontbinding in niets van de vroegere zich onderscheidt²⁾.

Vervolgens, — als Calvijn zijn preek houdt over Efeze 2: 19—22, dan komt daarbij (51, 429) ook weer de roomsche kerk ter sprake. Waarop, zoo vraagt Calvijn, waarop zijn de roomschen gefundeerd? Op hun concilies en decreten, op gedachten spinsels van menschen, die naar hun meening hoog boven de Schrift uit steken. Maar de Kerk moet op het Woord en op Christus zelf gegrond zijn; daarom, zoo besluit Calvijn de treffende passage (51, 432), verdient de hoon en de smaad, dien de roomschen onzen Heere Jezus Christus aandoen, dat Hij hen afwijst, en dat zij daardoor zijn afgesneden van de Kerk Gods³⁾. Wat de roomschen Kerk noemen is een monster, want er is geen hoofd, in zooverre Jezus Christus er niet boven staat, en zelfs part noch deel er heeft⁴⁾. In een preek over Daniël 12: 5—7 keert die klacht, nu geheel zonder eenige beperking, terug. De roomschen beroemen zich wel op den naam van Kerk, maar — als zij van de Kerk spreken, beteekent dat niet meer, dan dat zij gewagen van een lichaam zonder hoofd⁵⁾. Christus alleen is het Hoofd der Kerk.

In zijn preek over 1 Cor. 10: 15—18 constateert Calvijn, dat men van oordeel kan zijn, dat onder het pausdom de Kerk heel en al opgeheven is, verdwenen is: et de là on peut juger qu'en la Papauté l'Eglise a esté de tout abolie..... Hoe zal men daar de Kerk Gods zoeken? Puis qu'ainsi est, comme cherchera-on là Eglise de Dieu? (49, 660/1).

De Kerk zoekt men in Rome tevergeefs, zoo verzekert Calvijn. Als hij Hosea (2: 2) hoort eischen, dat de kinderen Israëls zullen twisten met hun „moeder“, twisten, „omdat zij“, zegt de Heere, „mijne vrouw niet is en Ik haar man niet ben, opdat zij hare hoerrij wegdoe van haar aangezicht en haar overspel van tusschen hare borsten“, dan beluistert Calvijn daarin een ook tot ons gerichte vermaning, om in gevallen, waarin wij zelf voor het probleem van ontrouw der Kerk staan, ons niet te velen met de verzekering dat de Kerk dan toch maar des Heeren bruid is, en dat de Heere toch niet ontrouw is? Zoo spreken de roomschen. Maar intusschen bedenken zij niet, dat hun moeder met velerlei ontucht geheel en al bezoedeld is; ze bedenken niet, dat zij verworpen is, omdat de Heere niet langer zóó veel schanddaden van haar kon verdragen⁶⁾. Niet de Heere gaf van Zijn kant den scheidsbrief aan Zijn kerk; die is er wel, maar niet God is daarvan de oorzaak. In zijn commentaar op Hosea 4: 5 geeft Calvijn soortgelijke beschouwingen (42, 273).

Daarom — aldus in de preek over 2 Tim. 3: 14, 15 — mogen de roomschen wel stoffen op hun moeder, de heilige kerk, maar die kerk, die zij hun moeder noemen, is een school des Satans, die Jezus Christus heeft opzij gezet en uitgebannen⁷⁾.

Dat is geen krasse uitspraak, in het vuur der rede onbedacht ontvallen, want in de reeds genoemde preek over Daniël 12: 5—7 keert haast letterlijk dezelfde klacht weer; thans heet de roomsche kerk een synagoge der hol⁸⁾. De papisten kunnen parades houden,

dat de kleine kinderen er bang van worden, en ze denken zoo, dat ze met hun mooie gezicht voor de kerk moeten worden aangezien. Maar de Schrift leert het wel anders⁹⁾. Ook Hosea 2: 32 weersprekt Rome, als het, wijzend op zijn groote getallen, den kerknaam ten onrechte voor zich opelscht¹⁰⁾. Durven de roomschen luidkeels zichzelf kerk, en ons schismatiek noemen? Welk een dwaasheid: het valt gemakkelijk aan te toonen, dat zij niets hebben van het heilige gezag der kerk¹¹⁾.

Kerk? Maar naar Handelingen 2: 42 is men daar volhardende in de leer der apostelen, in de gemeenschap, de breking des broods en de gebeden. En dat zijn vier kenteekenen, waaruit men het ware en echte aangezicht der kerk kan onderscheiden. Vraagt men dus naar de ware kerk van Christus? Hier staat haar beeld geteekend, en daaruit kan men wel zien, hoe frivool de eigenroem der roomschen is, als ze in opgeblazenheid den kerknaam uitbazunen, en dat niet-tegenstaande hun zonde tegen de leer der apostelen — men kan de dwaze aanmatiging van de annexatie van den eernaam der kerk voor de roomschen zonder veel moeite weerstaan¹²⁾.

Ware kerk? Maar Jesaja (33: 22) noemt den Heere onzen rechter en wetgever; welnu, dáár is de ware kerk, waar Hij als zoodanig wordt erkend. Onder welken schijn durven dan de roomschen al maar door van kerk praten, waar ze toch de ware regeering der kerk, gelijk door Mozes, de profeten en Christus deze is ingesteld, verwerpen en hun eigen verzinssels en kramertjen daarvoor in de plaats stellen¹³⁾.

Rome ontzien als kerk? Maar het moet ons gaan als Ezechiël, tot wien gezegd werd (2: 6): en gij, menschenkind, vrees niet voor hen en vrees niet voor hun woorden, wanneer zij u weerstaan en verwerpen. Zoo moeten ook wij niet bang worden, als die machtige, dreigende roomschen verwaard constateeren, dat zij de kerk zijn, en dit willen bewijzen onder beroep op ononderbroken, dóór-loopende successie (van de dagen van Petrus af) en met andere argumenten; het behoort op ons geen indruk te maken, als zij luidkeels en verbaarlijk met den kerknaam en met de apostolische autoriteit ons aan boord komen¹⁴⁾.

Mischien is nog wel het duidelijkst, wat Calvijn opmerkt bij de behandeling van Jeremia 18: 18. Een tekenende episode: de profetie van Jeremia, aldus prof. Aalders, „blijst den haat van zijne tegenstanders aan tot een fellen gloed. Ze staken de hoofden bij elkaar en kwamen overeen een aanslag tegen hem te ameden. Dat motiveeren ze op de volgende wijze: 'nooit ontbreekt onderrichting aan een priester, of raad aan een wijze, of een woord aan een profeet'. We laten de uitlegkundige kwesties verder rusten; het gaat om Calvijn en Rome. Calvijn zet zich dadelijk schrap: als hij die brutale zelfverzekerde autoriteitjes van Israël ziet conspireeren, en hun zelfvertrouwen hoort teekenen, dan merkt hij op: die behekste priesters hebben genoeg aan hun mooien titel, maar o wee, kijk niet naar de werkelijkheid. Nog duidelijker¹⁵⁾ zijn in Rome de verhoudingen. Calvijn geeft dan een lange lijst van al de argumenten waarmee Rome zich als kerk aandient; het is een repetitie van al wat we al tegenkwamen.

En nu gaat Calvijn vergelijken. Die priesters uit Jeremia's dagen waren tenminste nog wettig geroepen, en ook was daar nog de kerk. En die oudsten uit Jeremia's omgeving konden nog hun gezag laten gelden. Het volk van den ouden dag was nooit zonder profeten; zij konden dus makkelijk genoeg het eenvoudige volkje op aleptouw nemen. Maar als we nu eens gaan vergelijken, dan komt dat roomsche „allegaatje“ (colluvies) er nog niet eens zóó goed af, dan staat het nog heel wat ten achter bij de Joden van eertijds. Want als zij beweren, de kerk te vertegenwoordigen, dan is juist dát het fijne puntje, waar alles om draait; en dan zullen ze tenslotte er niet om heen kunnen, de principiele vraag te entameeren, wat de kerk nu eigenlijk wel is. Zijn we dáárover uitgepraat, dan krijgen we een tweede kwestie: of zij n.l. wettige bisschoppen en hoogwaardigheidsbekleeders zijn. Want hun roeping is niet in Gods Woord gegrond, ze zijn met z'n allen niets anders dan scheurmakers (schismatieken), hetgeen men trouwens ook onder verwijzing naar hun eigen kerkelijke rechtsregelen kan aantoonen; heden ten dage toch heeft een kerkrechtelijke verkiezing bij hen niemandal te beteekenen. Conclusie: die roeping, waarop ze zoo driest en zoo brutaal prat gaan, bestaat eigenlijk niet meer.¹⁶⁾

Me dunkt, deze en dergelijke uitspraken zijn duidelijk genoeg. Tegenover „De Heraut“ en prof. Dijk houd ik vol, dat Calvijn wel degelijk aan Rome den naam kerk ontzegd heeft; en ik voeg eraan toe, dat ik niet goed versta, hoe men, om de pluriformiteit der kerk te verdedigen, zoo kras schrijven kan als prof. Dijk het deed: „n l m e r (!) heeft Calvijn aan de roomsche kerk den naam Kerk en het praedicaat christelijk ontnaagd.“ Het meest frappante in heel dit vriendschappelijk (maar niet overbodig) debatje vind ik nog, dat ik voor het schrijven van bovenstaande regelen geen enkel geleerdheidsvertoon en geen bijzondere inspanning noodig heb gehad. Wat ik hierboven schreef, was voor iedereen gauw genoeg bij elkaar te lezen: een paar aantekeningen uit het register op Calvijn's werken maken, — en de stof ligt zóó voor 't grijpen. Van het beschikbare materiaal heb ik slechts een heel klein gedeelte gebruikt; de overige kan ik het met tientallen van gelijkelijk sprekende uitlatingen van Calvijn aanvullen.

Toch hangen sommigen zóó erg aan een pluriformi-

teits-
voorin-
lievel-
voor
dat p-
boven-
delijk-
kerke-

Laa-
waare-
wantr-
zelf.
te sch-
wat o-
tegen-
leven-
maar-
hoe la-
ven v-
stroom-
voorg-
men.

geen-
wezig-
genom-
bewer-
e c o l-
dus a-
Kerke-
nu toe-
om de-
hande-
(612)-
priant-
waarv-
der sk-
houde-
rooms-
t u s i-
ben H-
ma t-
(633)

Even-
gecom-
Go d-
Hij
advies-
land".
Wij

1)
ignom-
2) C-
sedeb-
rabul-
Ergo
tamen

3) e-
de Die-
4) c-
car il-
sa pre-
portions

5) M-
l'Eglise
s'is pa-
6) S-
suum.

7) E-
une sy-
Christ-

8) A-
banni-
toutesf-
(42, 12-
9) e-
estre r-

10) totalem-
11) titulu-

12) plei-
qu' il-
est fac-
à l'ant-

13) iactanti-
quum
perint.
titulu-

14) refeller-
15) quae st-
igitur p-

16) autore-
hodie
nomen

17) 15)-
18) 16)-
Jeremi-

19) sacer-
tam s-

20) iactaba-
ille au-
prophet-

21) negotio-
colluvie-

22) Indicia
ecclesia-
ad illu-
constitu-

forden, en ze
t voor de kerk
brift leert het
eekt Rome, als
kerknaam ten
de roomschen
atiek noemen?
kelijk aan te
lige gezag der

Is men daar
len, in de ge-
e geboden. En
het ware en
elden. Vraag
us? Hier staat
men wel zien
n is, als ze in
n, en dat niet-
r apostelen —
annexatie van
en zonder veel

2) noemt den
u, d a r is de
erkend. Onder
al maar door
regering der
Christus deze
verzinsels en
? 12)

r het moet ons
(2:6): en gij,
rees niet voor
en verwerpen.
s die machtige,
eren, dat zij de
beroepe op on-
van de dagen
n; het behoeft
idkeels en ver-
ie apostolische

vat Calvin op-
a 18:18. Een
feremia, aldus
tegenstanders
le hoofden bij
tegen hem te
de wijze: 'noot
r, of raad aan
". We laten de
het gaat om
ijk schrap: als
jes van Israël
n hoort teke-
sters hebben
wee, kijk niet
zijn in Rome
lange lijst van
als kerk ann-
we al tegen-

e priesters uit
ettig geroepen
dsten uit Jere-
laten gelden.
nder profeten;
vondige volke
s gaan vergelij-
" (colluvies) er
t nog heel wat
ant als zij be-
lan is juist dat
a n i t; en dan
nen, de princie-
rk nu eigenlijk
t, dan krijgen
ige bisschop-
Want hun roe-
te zijn met z'n
schismatieken).

zing naar hun
toon; heden
verkiezing bij
z: die roeping,
t gaan, bestaat

n zijn duidelijk
f. Dijk houd ik
den naam kerk
at ik niet goed
er kerk te ver-
Dijk het deed:
nsche kerk den
ontzegd." Het
appelijk (maar
at ik voor het
enkel geleerd-
ing noodig heb
voor iedereen
paar aanteeke-
ken maken, —
n het beschik-
klein gedeelte
tientallen van
lvin aanvullen.
een pluriformi-

telts-theorie (misschien moet ik zeggen: zijn ze zóó
vooringenomen, of zóó bang voor het prijsgeven van
lievelingsdenkbeelden van..... enkele decennia, en
voor het verstoren eener niet geheel „verdiende“ rust)
dat prof. Dijk maar nauwelijks een paar zinnestjes als
bovenstaande heeft te schrijven, of overigens gemoe-
delijke en beste broeders nemen 't aanslonds in de
kerkbode over.

Laat ik deze broeders-overnemers in gemoede moegen
waarschuwen: als de jeugd straks hun leiding gaat
wantrouwen, is dat mijn schuld niet, doch die van hen-
zelf. 't Is de tijd niet, om elkaar maar klakkeloos na
te schrijven, en aan het eenvoudige volk voor te zetten,
wat ons het gemakkelijkst is, en dan van hetgeen er
tegen over gesteld wordt, geen nota te nemen. Het
leven gaat verder; en het is geen stelletje losbollen,
maar vaak de kern van onze jonge stormtroepen, die
hoe langer hoe attenter wordt, als kerkbodes doorge-
ven wat niet verantwoord is, omdat het nu eenmaal
strookt met hetgeen de redacteur van een vertrouwd
voorganger of vriend op blind gezag heeft aangenom-
men. Men moet de zaak der calvinistische reformatie
geen schade toebrengen. Dat het gevaar daartoe aan-
wezig is, zal niemand ontkennen, die, nadat hij kennis
genomen heeft van bovenstaande door ons afgewezen
beweringen, óók nog eens naleest Calvin's *Vera
ecclesiae reformatio ratio*, zoo iets
dus als Calvin's „Tractaat van de Reformatie der
Kerken“. Daar vraagt hij: „Hoe onbeschaamd is dat
nu toch eigenlijk, den naam der kerk zelf te gebruiken,
om de kerk zelf te onderdrukken? (VII, 611). Die zóó
handelen (Rome), die usurpeeren den kerknaam
(612): zij eigenen hem zich maar toe. Als zij op Cy-
prius zich beroepen, die van één episcopaat spreekt,
waarvan dan de bisschoppen elk voor zich een deel on-
der zich hebben (de bekende slagzin, dien men onop-
houdelijk bij de vaders aantreft), dan beroepen de
roomschen zich ten onrechte op hem. Want Chris-
tus is de groote ééne Bisschop, en de roomschen heb-
ben Hem door den paus vervangen. En zijn dus schis-
matisch! (617). Ze zijn allemaal schismatisch
(633).

Evenwel, we zijn er nog niet. Prof. Dijk heeft ook
geconstateerd, dat volgens Calvin het verbond
Gods in het pausdom nog aanwezig is.
Hij betoogt dit op grond van Calvin's „bekend
advies aan John Knox, den hervormer van Schot-
land“.

Wij moeten dus ook dit geval eens van nabij bezien.

K. S.

1) Hinc fit igitur, ut Deus illos prostituit in summam
ignominiam.

2) Quae est illa catholica ecclesia? si papa cogat synodum
sedebant quidem illic mitrati: sed quorum? ut quod libere
rabulis illis, quibus mandatur disputandi officium, decernant.
Ergo videmus in papatu sic omnia hodie esse confusa, ut
tamen haec horribilis dissipatio nihil differat a veteri (38, 558).

3) et que par ce moyen ils soyent retranchez de l'Eglise
de Dieu.

4) c'est un monstre que ce que les Papistes appellent Eglise,
car il n'y a point de chef, d'autant que Jesus Christ n'a point
de preeminence dessus, et mesme qu'il n'y a nulle part ni
portion (51, 436).

5) Nous voyons les Papistes qui se glorifient du nom de
l'Eglise... quand ils parlent de l'Eglise c'est autant comme
s'ils parloient d'un corps sans chef (42, 158).

6) Sic loquuntur papistae. Sed interea non reputant matrem
suam... fuisse reiectam, quia... (42, 226).

7) Et quant à leur eglise (qu'ils appellent leur mere) c'est
une synagogue de Satan, laquelle a dechassé et banni Jesus
Christ de soy (54, 278).

8) Voilà donc Jesus Christ qui est totalement reieté et
banni de cette synagogue infernale du Pape et des siens, et
toutefois à pleine bouche ils se glorifient estre l'Eglise
(42, 158).

9) et leur semble que pour leurs belles mines ils doivent
estre réputés l'Eglise. Or nous avons ici un passage qui est
totalement contre eux... (42, 158).

10) Quum ergo tam impudenter papistae arripiant ecclesiae
titulum, quia multi sunt numero, non mirum est si propheta...

11) ...il ne nous faut pas beaucoup estonner, quand à
pleine bouche ils se vantent de leur mere sainte Eglise, et
qu'ils nous appellent schismatiques... Car au contraire, il
est facile de monstrer qu'ils n'ont rien en eux qui appartienne
à l'autorité sacrée de l'Eglise (46, 340/1).

12) Hinc statim promptum est, quum frivola sit papistarum
iactantia, dum inflatis buccis secure detonant ecclesiae nomen:
quum tamen totam apostolorum doctrinam foedissime corrum-
perint... Proinde, quam facile est papistis obtendere ecclesiae
titulum, tam nobis promptum erit stultam eorum arrogantiam
refellere (48, 57/8).

13) Hinc etiam notandum est quae vera sit ecclesia Dei,
quae scilicet legislatorem ipsum ac regem agnoscit. Qua fronte
igitur papistae audent iactare ecclesiam Dei, quum... (36, 576).

14) ...fastuose iactant se esse ecclesiam... quum ergo
autore Deo spernere liceat eiusmodi sermones, non est cur
hodie papistae nos deliciant, quum plenis buccis detonant
nomen ecclesiae et auctoritatem apostolicam (40, 70).

15) Clarus hoc cernitur in papatu.

16) Haec tria poterant specioso colore obicere contra
Ieremiam. Neque enim negari poterat, quin essent legitimi
sacerdotes quoad vocationem, deinde quin esset illic ecclesia.
Iam seniores, qui conuncti erant sacerdotibus, etiam merito
iactabant suam dignitatem. Postremo nunquam caruit populus
ille enis prophetis. Videmus ergo ut obtenderint contra Dei
prophetam speciosos praetextus, et quibus poterant non magno
negotio fallere omnes simplices. Si fuit comparatio, certe tota
colluvies papalis non potest simili iure idem praetextare, sed
Iudaea longe est inferior. Nam quum dicunt se repraesentare
ecclesiam, de eo disputandum est: et tandem venire cogentur
ad illud principium, ut definiant quid sit ecclesia. Iam ubi
constiterit quid sit ecclesia, iterum quaeretur, an sint legitimi
episcopi et praesules. Neque enim vocatio eorum fundata est
in verbo Dei: quia omnes sunt schismatici, et hoc etiam con-
stat ex eorum canonibus, quia hodie nulla viget canonica electio
apud eos. Ergo sequitur, cessasse illam vocationem, de qua am-
stolide et arroganter superbiunt (38, 310).

LITERATUUR EN KUNST

Naar aanleiding van een gedicht van Da Costa.

The just mean lies in obedience, which both
waits for the signal to start, and obeys it when
given. ***

HET PAARD.

Het krijgspaard, in wiens aâm de roode dampen
Van d'opgezwollen moed, die hem de borst
Doet met zijn lîz'ren hoef den grond rondom
Daar 'tuit te breken poogt in prikkelend
Met vaste hand en knie bedwingt hem zijn
Toldat de schelle klank der krijgstrompetten
Maar 't teeken wordt gehoord! nu viert de
De teugels van het dier, dat naar de ontmoeting
Het voert zijn meester, als op vleugels, ter
Springt tegen kogels in, en over lijken heen;
En, door gehoorzaamheid deelachtig aan de
Is 'toorlogshafte ros met zijn berijder één! —
Mijn God, mijn ziel verlangt voor U ten strijd
Maar gaat die zucht te ver, ô! tem mijn ongeduld!
Het klemmen van Uw loom zal mij de hoop
Dat Ge in den dag des strijds mijn Ruiter wezen

Als we dit gedicht goed zullen verstaan en waar-
deeren, hebben we, globaal uitgedrukt, op drie
dingen onze aandacht te richten.

Allereerst op den zin, die in het laatste vierstal
verzen tot uitdrukking komt: dan op het beeld
van het paard en zijn berijder, waarin die zin
plastisch gestalte aanneemt; eindelijk op den taal-
vorm die beeld en zin in scherpe contouren
voor ons concreetiseert.

Wanneer we het zoo stellen, gaan we welbewust
in tegen de opvattingen van den aestheticus en
filosoof Benedetto Croce, wiens werken in
den laatsten tijd geen geringen opgang maakten.
Hier te lande werd hij vooral bekend door zijn
„Breviario di Estetica“, dat in een geautoriseerde
vertaling van voornamen stijl het publiek werd
aangeboden.¹⁾ Zijn definitie van de kunst als
intuïtie veroordeelt alle toetsen van een kunst-
werk aan de normen der moraal: „daar zij (de
kunst) niet geboren wordt door het werk van
den wil, onttrekt zij zich evenzoo aan iedere
morele onderscheiding, niet omdat haar een pri-
vilege van vrijstelling verleend wordt, maar een-
voudig omdat de morele onderscheiding geen
kans ziet zich op haar toe te passen. Een artis-
tische afbeelding zal een moreel lofw aardige of
afkeurenswaardige handeling nabootsen; maar die
afbeelding, als afbeelding, is moreel noch prijzens-
noch afkeurenswaardig“.

Het is niet noodig lang bij deze opvatting te
vertoeven, laat staan haar te bestrijden. Voor den
geloofvige veroordeelt zij zichzelf.

Meer spant dit onze aandacht, dat Croce even-
zoo iedere onderscheiding tusschen inhoud en
vorm, gedachte en uitdrukking, zin en beeld on-
mogelijk acht. Eigenlijk spreekt dit vanzelf na de
woorden die we zoeven van hem lazen. Zooals
ook de z.g.n. „Tachtigers“ te onzent het één zo-
wel als het ander staande hielden. Immers zou
men op eenigerlei wijze gedachte en uitdrukking
der gedachte kunnen onderscheiden, dan viel de
eerste onmiddellijk onder de zedelijke beoordeling
(om slechts deze te noemen) en was het uit met de
gevoerde autonomie der kunst.

Wij hebben vroeger al eens uiteengezet, dat, en
waarom, we geen bewonderaars zijn van de termen
„vorm“ en „inhoud“, zoolang men n.l. niet duidelijk
aangeeft, wat onder die woorden te verstaan zij.²⁾
Toch is een onderscheiding tusschen gedachte
of strekking van een gedicht — we keeren tot ons
onderwerp terug — en de wijze waarop die ge-
dachte tot uitdrukking wordt gebracht eenvoudig
onmisbaar voor een Schriftuurlijke literatuur-
beschouwing.

„Als men een gedicht zijn maat, zijn rhytme en
zijn woorden ontleent, blijft niet, zooals sommigen
denken, aan gene zijde de dichtelijke gedachte
over; er blijft niets over.“ Deze stelling van Croce
is voor ons onaannemelijk naar haar strekking.
Maar er ligt waarheid in wat hij onmiddellijk
hierop laat volgen: „Het gedicht wordt geboren
als die woorden, dat rhytme en die maat“. We be-
doelen dan ook allerminst deze caricatuur van het
dichterschap te geven, dat de dichter voor zijn ideeën

zou gaan zoeken naar een passende omhulling, een
fraai bewerkt statiegewaad. Integendeel: het zal
veelal als een eenheid in zijn geest geboren worden.
Doch van het recht en de verplichting te onder-
scheiden wat aldus ongescheiden tot aanzijn kwam
doet dit niet het minst af. Het is mogelijk den
zin van een gedicht in andere bewoordingen over
te brengen zonder hem geweld aan te doen. Ont-
neem Da Costa's gedicht zijn rhytme en rijmklank,
dan is het als gedicht opgeheven, maar de zin kan
behouden blijven, als wij die (om een beeld van
den Heiland aan te wenden) in een anderen lederen
zak wordt overgegoten.

Het uittichten van den zin uit een gedicht mag
dus nooit meer zijn dan een middel om dieper in
den geest van het gedicht zelf door te dringen.
Het is niet het scheiden van het appetijtelijk
vruchtvliesch en de schil, waarbij terloops de
schoonheid der laatste wordt opgemerkt, maar
een onderscheiden dat, in het gunstige geval, voert
tot een genieten van de ééne, ongedeelde schoon-
heid.

We noemden drie factoren die voor afzonderlijke
beschouwing in aanmerking kwamen.

De zin spreekt voor zichzelf. Het is moeilijk
niet onder den indruk te komen van Da Costa's
verlangen mee te mogen strijden in de oorlogen
des Heeren en van zijn gewilligheid te wachten
op het in geloof te verbeiden sein. Zoo spreekt
een door den Heiligen Geest bezielde.

Evenmin staan we lang stil bij de compositie
van ons lied: men heeft al gezien, dat het eerste
vierstal verzen den strijd lust weergeeft die siddert
in het ongeduldige paard; het tweede den ruiter
teekent, in bedwang en teugelvieren zijn dier vol-
komen meester; het derde hen als een levende
tweeënheid doet triomfeeren; terwijl de laatste
vier het verlangen van den dichter, de kern van
het gedicht, onder woorden brengen.

Ook houden we ons ditmaal niet op met een
beschouwing van het fraaie rhytme, van de woord-
keuze en wat verder in den taalvorm onze bewon-
dering verdient.

We letten op het zeer stoute beeld. Op zichzelf
behoeft het geen toelichting. Men critiseere vooral
niet, dat het niet opgaat, zooals dat genoemd
wordt. Zelfs niet onder vergoelijkende verwijzing
naar de spreuk, dat iedere vergelijking mank gaat.
Want het ligt in den aard der beeldspraak analo-
gieën te geven en analogie is iets anders dan
identiteit. Gods veelkleurige wijsheid, naar het
teekenend woord der Schrift³⁾, bewijst zich ook
in den onuitputtelijken rijkdom der schepping,
die niet in herhalingen vervalt.

Een opmerking in dezen trant, dat het toch
niet de mensch is die den Opperstrijder draagt,
maar omgekeerd, zou dan ook alle bestaansrecht
missen.

Onwillekeurig vraagt men zich echter af, hoe
de dichter tot juist dit beeld kwam. Onder den titel
schreef hij een anoniem citaat af, dat het juiste
midden ziet in gehoorzaamheid die zoowel wacht
op het sein tot vertrek als gehoorzaamt, zodra
dit sein is gegeven.

Het laat zich zeer zeker denken, dat deze wor-
den (waarvan het verband me onbekend is) het
krachtig gekleurde beeld in Da Costa hebben op-
geroepen.

Er is evenwel een op het eerste gezicht gelijk-
soortig beeld te vinden bij Vergilius, een
Romeinsch dichter uit den tijd van Augustus, wiens
verzen Da Costa stellig niet onbekend zijn gebleven.

In het zesde boek van diens epos de Aeneis,
ontvangt de held Aeneas een toekomstopenbaring
in orakeltaal uit den mond der Sibylle die door
den zienergod Phoebus Apollo wordt overheerscht.

Maar nog niet door de goddijlike macht
[overweldigd van Phoebus,
Raast de ontzettende zienster in 't hol en beproeft
[uit haar boezem
Weder den god te verslaan: doch deze
[betengelt te sterker
't Woeste gemoed en den razenden
Mond, dien hij temt met zijn breidel.]

Hier, als m.m. bij Da Costa, de godheid een
breidelend berijder, de profetes het onstuimige
paard. Maar hier eindigt dan ook de overeenkomst.

Dit paard verlangt niet zijn meester in den strijd
te dienen, maar, als het dier uit den twee en
dertigsten Psalm, moet het door zijn eigenaar
worden gedresseerd, getemd.

Hier komt nog iets bij: Vergilius ziet, blijkens het
verband de verhouding van godheid en dienares in
erotisch licht, de bezieling als bevruchting.

De parallel blijkt tamelijk wel negatief: de Chris-
telijke dichter-profeet zeer gewillig op den dag
van Gods heikracht, de heidensehe zieneres haars
ondanks overweldigd. Profetie en extase.

Calvin leidt onze gedachten in een andere
richting. In zijn „Institutie“ (II 4, 1) merkt hij
op: „Augustinus vergelijkt ergens den mensche-
lijken wil met een paard dat wacht op het sein
van zijn berijder, God en den duivel met berijders“.
„Indien God, zoo zegt hij, hem berijdt, bestuurt

1) Kompl. Dichtw., Haarlem, 1862, II, pag. 140 vlg.

2) De vertaling is van Hudig (Arnhem, 1926); de citaten op
blz. 34 en 77.

3) Zie „De Reformatie“ van 27 Aug. en 3 Sept. 1937.

4) Efeze 3:10.

5) Naar de metrische vertaling van Dr J. L. Chaillet, Am-
sterdam, 1901.